

Ольга КОСТЮК,

orcid.org/0000-0001-5309-2816

кандидат філософських наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри дизайну

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна) *olgakostuck@gmail.com*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ СВДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

У дослідженні поставлена проблема формування естетичної свідомості майбутнього дизайнера в мінливому інформаційно-комунікативному просторі. Невід'ємною часткою таких процесів визначена орієнтація на реалізацію принципів полікультурності, виявлення паралелі у розумінні полікультурності в освіті в контексті естетичного сприйняття особистістю світового культурного суспільства з усвідомленням та самовираженням власної національної ідентичності. Естетичну свідомість охарактеризовано як своєрідну форму духовного розвитку, яка розкриває глибину естетичного бачення світу, виявляє прагнення до краси, рівноваги, досконалого. В контексті полікультурної освіти у формуванні естетичної свідомості особистості, яка здатна опанувати й усвідомлювати різноманіття полікультурного суспільства з самовираженням власної національної ідентичності, акцентується увага на процесах органічного поєднання універсальних загальнолюдських естетичних цінностей з власними духовно світоглядними позиціями.

У статті розглянута загальна термінологія полікультурності, надається аналіз словникових визначень й підходів у сфері педагогіки до розуміння сутності полікультурної освіти, її змісту, функції, принципів.

Підкреслено, що в рамках нашого дослідження в контексті полікультурної освіти, невід'ємним аспектом полікультурних процесів стає завдання набуття естетичних знань, визначення ролі естетичного ідеалу, формування відповідних естетичних переживань, активного розвитку естетичного смаку, естетичних емоцій у гармонійному сприйнятті співіснування світової культурної спадщини та національних цінностей. Визнаючи різноманітність принципів полікультурної освіти досліджених вченими, викладено шляхи їх реалізації у формуванні естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, до яких віднесено: полікультурність як співіснування та взаємодія, культурний обмін і синтез, культурне визнання, естетичні діалоги, культурна ідентичність і самовираження, глобальна перспектива. Перспективним вважаємо впровадження в освітній процес методологій з орієнтацією на принципи полікультурності, спрямованих на формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, які здатні опанувати й усвідомлювати різноманіття полікультурного суспільства з самовираженням власної національної ідентичності, що передбачає гармонійне поєднання універсальних загальнолюдських естетичних цінностей з власними духовно світоглядними позиціями.

Ключові слова: *полікультурність, полікультурна освіта, естетична свідомість, майбутні дизайнери, естетичний смак, естетичні емоції, естетичні переживання, естетичний ідеал.*

Olha KOSTIUK,

orcid.org/0000-0001-5309-2816

PhD of Philosophical Sciences, Associate Professor,

Acting Head of the Department of Design

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) *olgakostuck@gmail.com*

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF POLY CULTURALITY IN THE PROCESS OF FORMING AESTHETIC CONSCIOUSNESS FUTURE DESIGNERS

The research poses the problem of forming the aesthetic consciousness of the future designer in the changing information and communication space. An integral part of such processes is the orientation towards the implementation of the principles of polyculturalism, the identification of a parallel in the understanding of polyculturalism in education in the context of an individual's aesthetic perception of the world cultural society with the awareness and self-expression of one's own national identity. Aesthetic consciousness is characterized as a peculiar form of spiritual development, which reveals the depth of the aesthetic vision of the world, reveals the desire for beauty, balance, and perfection. In the formation of the aesthetic consciousness of the individual in the context of polycultural education, which is capable of mastering and

realizing the diversity of a polycultural society with the self-expression of one's own national identity, attention is focused on the processes of organic combination of universal aesthetic values with one's own spiritual worldview positions.

The article examines the general terminology of polyculturalism, provides an analysis of dictionary definitions and approaches in the field of pedagogy to understanding the essence of polycultural education, its content, functions, and principles.

It is emphasized that within the framework of our research in the context of multicultural education, an integral aspect of multicultural processes is the task of acquiring aesthetic knowledge, defining the role of the aesthetic ideal, forming appropriate aesthetic experiences, active development of aesthetic taste, aesthetic emotions in the harmonious perception of the coexistence of world cultural heritage and national values. Recognizing the diversity of the principles of polycultural education studied by scientists, the ways of their implementation in the formation of the aesthetic consciousness of future designers are outlined, which include: polyculturalism as coexistence and interaction, cultural exchange and synthesis, cultural recognition, aesthetic dialogues, cultural identity and self-expression, a global perspective. We consider it promising to introduce into the educational process educational components with an orientation to the principles of polyculturalism, aimed at forming the aesthetic consciousness of future designers who are able to master and realize the diversity of a polycultural society with the self-expression of their own national identity, which involves a harmonious combination of universal aesthetic values with their own spiritual worldview positions.

Key words: *polyculturalism, polycultural education, aesthetic consciousness, future designers, aesthetic taste, aesthetic emotions, aesthetic experiences, aesthetic ideal.*

Постановка проблеми. Проблема формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів в мінливому інформаційно-комунікативному просторі потребує звернення до фундаментальних аспектів людського досвіду. Невід'ємною часткою таких процесів визначена орієнтація на реалізацію принципів полікультурності, виявлення паралелі у розумінні полікультурності в освіті в контексті естетичного сприйняття особистістю світового культурного суспільства з усвідомленням та самовираженням власної національної ідентичності. Естетичну свідомість можна охарактеризувати як своєрідну форму духовного розвитку, яка розкриває глибину естетичного бачення світу, виявляє прагнення до краси, рівноваги, досконалого. Формування естетичної свідомості особистості в контексті полікультурної освіти, яка здатна опанувати й усвідомлювати різноманіття полікультурного суспільства з самовираженням власної національної ідентичності, повинно передбачати органічне поєднання універсальних загальнолюдських естетичних цінностей з власними духовно світоглядними позиціями.

Аналіз досліджень. В загальній термінології полікультурність визначається як складне, багатопланове утворення в структурі міжкультурної комунікації, що відбиває аспекти філософії, соціології, психології та духовного життя особистості. Це поняття визначає співіснування у суспільстві різноманітних етнічних та національних спільнот з усвідомленням власної ідентичності, що забезпечує рівноправність, толерантність, прагнення до взаєморозуміння і взаємозбагачення культур. Характеризуючи полікультурність, дослідники звертають увагу на систему освіти й пріоритетним напрямом в цьому контексті вважають виховання молоді з принципами взаємоповаги та толе-

рантного ставлення між представниками різних культурних та етнічних спільнот.

У науково-освітньому середовищі України дослідження концепцій полікультурної освіти є відносно новим напрямом. Наукові розвідки тривають у кількох спрямуваннях. До них належать: теорія і практика полікультурної освіти (Р. Агадуллін, І. Бех, І. Зязюн, Н. Шульга, Н. Якса та ін.); сутність полікультурного виховання (А. Гулідова, В. Погребняк та ін.); формування полікультурної особистості (Л. Воротняк, Я. Гулецька та ін.); принципи полікультурної світи (Т. Веретенко, П. Кендзьор, Г. Яківчук та ін.); глобальні перспективи полікультурної освіти (Л. Гончаренко, М. Кізім та ін.).

Мета статті – визначення шляхів реалізації принципів полікультурності у формуванні естетичної свідомості майбутніх дизайнерів.

Виклад основного матеріалу. Формування розуміння полікультурного розмаїття, поширеного в сучасному світі, визнання різних мов і культур, а також виховання поваги та толерантності як фундаментальних принципів культурного плюралізму та норм поведінки, є невід'ємними аспектами, що розвиваються через набуття полікультурної освіти. У контексті нашого дослідження доречно звернутися до сутності полікультурної освіти, дослідивши її зміст, функції, принципи тощо.

Аналіз словникових визначень засвідчує, що тлумачення, яке міститься в «Міжнародній енциклопедії освіти» (International Encyclopedia, 1994: 3963), описує полікультурну освіту як таку, що охоплює структуру та зміст освітнього процесу. Це включає в себе об'єднання двох або більше різних культур, що відрізняються мовою, етнічною приналежністю, національністю та іншими

ознаками, з метою сприяння отриманню знань про різні культури. Ця освіта має на меті сприяти розумінню як спільних, так і відмінних традицій, стилю життя та культурних цінностей різних народів. Інше роз'яснення надається у «Міжнародному педагогічному словнику» (International Dictionary, 1977: 273), де полікультурність в освіті зображується як освітнє середовище, яке дає змогу людям із різним культурним походженням залучати цінності, притаманні іншим культурам. У «Короткому енциклопедичному словнику зарубіжних педагогічних термінів» (Короткий енциклопедичний, 1995: 64) автори пропонують визначення, за яким полікультурне виховання є невід'ємною стороною загальної освіти, що виступає орієнтиром на покращення розуміння різноманітних культур, сприяння позитивним стосункам і виховання взаєморозуміння між людьми з різним культурним походженням, зосередження на принципах ненасильства та конфесійної толерантності.

У сфері педагогіки окреслилися різні підходи до розуміння сутності полікультурної освіти. До них належать:

1. Акультураційний підхід, який розглядає полікультурну освіту як форму поліетнічної освіти, завдання якої нормалізувати відносини між етнічно відмінними групами та окремими особами.

2. Діалогічний підхід, який ґрунтується на принципах відкритого діалогу, толерантності та культурного плюралізму, розглядає розвиток міжкультурних навичок через вивчення та оцінку культурних досягнень різних суспільств.

3. Соціально-психологічний підхід, який розглядає полікультурну освіту як унікальний засіб формування соціально-настановчих нахилів, ціннісно-орієнтованих мотивацій, комунікативних і емпатичних навичок, що сприяють ефективній міжкультурній взаємодії, розумінню інших культур і практиці толерантності (Енциклопедія освіти, 2008: 691).

Дослідники зазначають, що полікультурна освіта передбачає врахування культурних та освітніх інтересів різних національних та етнічних меншин. З їх поглядів цей підхід передбачає адаптацію особистості до різноманітних цінностей у середовищах, що відзначаються безліччю різних культур; сприяння взаємодії між людьми з різними культурами, традиціями; формування культури діалогу між різними культурами; відмову від нав'язування культурно-освітнього панування над іншими націями та народами.

Українські науковці з означеної проблематики вживають у своїх дослідженнях різні терміни.

Зокрема, «полікультурна освіта» (Р. Агадуллін, Н. Шульга та ін.); «полікультурне виховання» (А. Гулідова, В. Погребняк та ін.), «мультикультурне навчання» (Н. Якса та ін.), «багатокультурна освіта» (Я. Гулецька та ін.). У дослідженнях цих вчених полікультурна освіта пов'язана з підвищенням рівня освіченості особистості у полікультурному середовищі й виконує кілька ключових функцій, зокрема: виховання позитивного ставлення до культурного розмаїття; сприяння засвоєнню власної національної культури; розвиток умінь і навичок, необхідних для продуктивної взаємодії між людьми з різних культур, заснованих на толерантності та взаєморозумінні; виховання усвідомлення значення культурного розмаїття в самореалізації особистості; прищеплення розуміння розмаїття культур та їх взаємозв'язку.

В рамках нашого дослідження визнаємо, що у контексті полікультурної освіти невід'ємним аспектом полікультурних процесів стає завдання набуття естетичних знань, визначення ролі естетичного ідеалу, формування відповідних естетичних переживань, активного розвитку естетичного смаку, естетичних емоцій у гармонійному сприйнятті співіснування світової культурної спадщини та національних цінностей. Естетичну свідомість розглядаємо як особливий аспект духовного розвитку, який розкриває глибину естетичного сприйняття світу, демонструє прагнення до краси, рівноваги та досконалості. Йдеться про формування естетичної культури, мета якої полягає в розвитку всебічного розуміння естетичних і художніх цінностей, перетворення їх на внутрішню духовну сутність, формуючи здатність до естетичного сприйняття, досвіду, смаку та ідеалів.

Естетичний смак як аспект естетичного усвідомлення, охоплює унікальне відчуття рівноваги, вміння знаходити відповідну достатність між культурними елементами та цінностями. Наявність вишуканого естетичного смаку виявляється не лише через зовнішні прояви, а й через глибоке узгодження духовного багатства особистості з її соціальними проявами. Естетичний ідеал виступає як особлива духовна формація, де злагодженість, оригінальність і бездоганність гармонійно поєднуються й формуються відповідна поведінка людини (або спільноти), спрямована до досконалості та стимулювання творчості. В ідеалі досягнута досконалість віддзеркалює себе, стаючи тим естетичним еталоном, яким керується кожен, хто займається художнім осмисленням дійсності, – вищим критерієм оцінки історичної дійсності та людства. У суспільстві естетичний ідеал виконує кілька функцій:

- мобілізує емоції людини, вказуючи напрямки дій;
- полегшує передбачення майбутніх тенденцій;
- діє як норма або модель, до якої слід прагнути;
- функціонує як об'єктивна міра для оцінки явищ, що зустрічаються в оточуючому світі (Газнюк, 2011).

Важливо, що естетичний ідеал ґрунтується на об'єктивних тенденціях розвитку суспільства, поєднуючи минуле, сьогодення та майбутнє. Він не лише відображає естетичні інтереси, але й охоплює моральні, правові, політичні та філософські аспекти. Естетичні переживання формують динамізм духовних процесів особистості. Через естетичні емоції змінюється моделі поведінки, пропонуючи позитивні орієнтації для прагнень, мотивів і дій. Надаючи всьому спостережуваному загальний емоційний знак, естетика має здатність об'єднувати в уяві навіть віддалені предмети та явища, різноманітні почуття та переживання, актуалізує естетичні знання, культурну обізнаність, активізує внутрішній світ людини.

З викладених позицій визначаємо, що в контексті полікультурної освіти формування естетичної свідомості особистості, здатної орієнтуватися та оцінювати розмаїття полікультурного суспільства, одночасно виражаючи власну національну ідентичність, вимагає гармонійного поєднання універсальних загальнолюдських естетичних цінностей з індивідуальними духовно світоглядними позиціями. У підтвердженні цієї тези звертаємося до досліджень сучасних науковців.

У вивченні полікультурної освіти у закладах вищої освіти С. Цимбрило визначає це поняття як педагогічний процес, який розгортається в суспільстві, що характеризується культурним різноманіттям. Полікультурна освіта розглядається як важлива складова не лише професійної підготовки майбутніх фахівців, а й як найважливіший аспект виховання гуманістичних цінностей, свободи, рівності та соціальної справедливості особистості (Цимбрило, 2011: 28).

У сфері полікультурної освіти, як доводить Н. Шульга, на перший план виходить кілька важливих елементів, до яких належать набуття знань про власну культуру та культуру інших народів, розвиток навичок міжкультурного спілкування та здатність співіснування в багатоетнічному середовищі. Наголошується, що «культурна пам'ять нації» служить каналом для передачі інформації про власну культуру та ставлення до культурної спадщини інших народів від одного покоління до наступного (Шульга, 2011: 243–245).

Дослідження Я. Яціва відкрило нові шляхи творчого застосування історичного досвіду національно-патріотичного виховання молоді в сучасному полікультурному освітньому середовищі України, серед яких визначено реалізація в освітній практиці концепції як загальнолюдської, так і національної єдності, пропагування цінностей правди, добра і краси, прокладання Україні шляху до претендування на належне місце серед цивілізованих націй (Яців, 2005).

Щодо змісту полікультурної освіти, то звернемося до досліджень Р. Агадулліна, який визначає наступні складові: соціокультурна ідентифікація, володіння фундаментальними поняттями, позитивне емоціональне ставлення, різноманітність, формування навичок і культури поведінки. Вчений наголошує на тому, що при визначенні змісту полікультурної освіти необхідним є врахування кількох факторів:

- соціально-культурне середовище студентів, що враховує етнічний і конфесійний склад, настанови й упередження, а також індивідуальні інтереси щодо полікультурних питань;
- етнічні та соціально-економічні особливості регіону як визнання унікальних етнічних та соціально-економічних особливостей регіону, що має важливе значення для адаптації змісту полікультурної освіти;
- методологічні, методичні та особисті можливості, які слід брати до уваги щодо педагогічного процесу в цілому (Агадуллін, 2004: 23).

У визначенні означеної проблеми вчені також досліджують рівні полікультурної освіти. І. Соколова, наприклад, у рамках полікультурної освіти виділяє етнічний, громадянський та глобальний рівні. Етнічний рівень передбачає сприйняття своєї етнічної культури, ознайомлення з етнокультурними практиками інших спільнот, виховання толерантного ставлення до різноманітних груп і оволодіння навичками міжетнічного спілкування. Громадянський рівень зосереджується на розвитку громадянської свідомості, патріотичних почуттів і самоідентичності як громадянина країни, Європи, світу тощо. Глобальний рівень передбачає усвідомлення системи знань щодо прав і свобод людини, спрямованих на формування позитивного досвіду співіснування в полікультурному суспільстві (Соколова, 2012).

Полікультурна освіта, особливо на її вищих рівнях, виконує певні функціональні ролі, охоплюючи гуманітарні, соціальні та культурні функції. На думку Т. Поясок, гуманітарна функція реалізується шляхом створення сприятливих умов для розвитку здібностей кожної людини,

сприяння розвитку всебічно розвиненої особистості, що ґрунтується на духовних цінностях рідної та інших культур. Соціальна функція передбачає залучення до соціального життя, засвоєння соціального досвіду та культури, адаптацію до умов життя, освіти та соціальної системи, що швидко змінюються. Культурна функція полікультурної освіти полягає в розумінні культури міжнародного спілкування та взаємодії національної свідомості з загальнолюдськими цінностями. Такому розумінню сприяє створення умов, які заохочують варіативність культури та самої освіти, звертаючись до універсальних цінностей, закладених у різноманітних культурах (Поясок, 2011).

До основоположних принципів полікультурної освіти Т. Веретенко відносить етнокультурну спрямованість, застосування етнопедagogіки в освітньому процесі, сприяння діалогу культур, творчу доцільність та спрямованість на збереження існуючих та створення нових культурних цінностей (Веретенко, 2012). Г. Яківчук пропонує конкретні педагогічні принципи полікультурної освіти, які охоплюють виховання людської гідності та високих моральних якостей, виховання співіснування з соціальними групами різних рас, релігій та етносів, сприяння толерантності та готовності до взаємної співпраці (Яківчук, 2014). Подібні визначення наводить П. Кендзьор, виділяючи гуманізм, принципи діалогічної взаємодії, культивування цілісного культурного світогляду, заохочення громадянської участі та інтеграції, виховання позитивного ставлення до культурного розмаїття, прихильність педагогічної етики і такту, а також включення міждисциплінарних і комплексних підходів (Кендзьор, 2016).

Отже, визнаючи різноманітність принципів полікультурної освіти викладених вченими, визначимо шляхи їх реалізації у формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів:

– *полікультурність як співіснування та взаємодія*. Взаємодія із різними культурами, їх цінностями, охоплення ширшого спектру різноманітності художніх стилів і напрямів надає можливість майбутньому дизайнеру дослідження аспектів естетики на більш загальному рівні;

– *культурний обмін і синтез*. Сприяння обміну і синтезу художніх ідей, традицій, стилів як злиття культурних елементів призводить до створення нових та інноваційних естетичних концепцій. Художники, митці, дизайнери в полікультурному середовищі можуть черпати натхнення з різних культурних джерел, створюючи естетичний досвід мистецького вираження;

– *культурне визнання*. Спроможність естетично оцінювати визначається через здатність особистості до визнання, сприйняття та усвідомлення різних культурних цінностей. Естетична свідомість формується здатністю особистості оцінювати красу в різноманітних формах мистецтва та проявах культури;

– *естетичні діалоги*. У полікультурному середовищі художники, митці, дизайнери беруть участь в естетичних діалогах, де вони обговорюють, критикують і оцінюють різні художні стилі, напрями мистецтва, культурні практики. Ці діалоги сприяють глибокому розумінню естетики та розвитку естетичної свідомості;

– *культурна ідентичність і самовираження*. Полікультурність заохочує досліджувати власну культурну ідентичність і спадщину. Це самодослідження може вплинути на формування особистої естетичної свідомості майбутнього дизайнера в самовизначенні, самореалізації, самовдосконаленні;

– *глобальна перспектива*. Полікультурність сприяє глобальному погляду на естетику. Це заохочує майбутніх дизайнерів задуматися про те, як мистецтво та красу сприймають у різних частинах світу, що може бути перспективним напрямом у розвитку більш культурно поінформованої естетичної свідомості.

Висновки. Отже, у дослідженні розглянута проблема формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів в мінливому інформаційно-комунікативному просторі. Невід'ємною часткою таких процесів визначена орієнтація на реалізацію принципів полікультурності, виявлення паралелі у розумінні полікультурності в освіті в контексті естетичного сприйняття особистістю світового культурного суспільства з усвідомленням та самовираженням власної національної ідентичності. У контексті нашого дослідження доречним було звернення до сутності полікультурної освіти, її змісту, визначення функцій, принципів тощо.

Визнаючи різноманітність принципів полікультурної освіти викладених вченими, викладено шляхи їх реалізації у формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, до яких віднесено: полікультурність як співіснування та взаємодія, культурний обмін і синтез, культурне визнання, естетичні діалоги, культурна ідентичність і самовираження, глобальна перспектива. Перспективним вважаємо впровадження в освітній процес методологій з орієнтацією на принципи полікультурності, спрямованих на формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів, які

здатні опанувати й усвідомлювати різноманіття полікультурного суспільства з самовираженням власної національної ідентичності, що передбачає органічне поєднання універсальних загальнолюдських естетичних цінностей з власними духовно-світоглядними позиціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агадулін Р. Р. Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 3(44). С. 18–29.
2. Веретенко Т. Г. Полікультурна освіта – актуальна проблема вищої школи. *Ucrainica*. 2012. № V. С. 233–236.
3. Газнюк Л. М. Естетика. Київ : Кондор, 2011. 124 с.
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Кендзьор П. І. Основні засади організації полікультурного виховання в педагогічній системі школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 1. С. 213–221.
6. Короткий енциклопедичний словник зарубіжних педагогічних термінів / ред. І. Г. Тараненко, Б. Ф. Мельниченко. Київ. 1995. 86 с.
7. Поясок Т. Б. Полікультурність у вищій економічній освіті. *Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті: наук. видання* / за ред. К. В. Балабанова, С. О. Сисоєвої, І. В. Соколової. Маріуполь : Ноулідж, 2011. С. 66–70.
8. Соколова І. В. Соціокультурна ідентичність і полікультурна освіта: педагогічний дискурс. *Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych* / red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. Warszawa : Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. 324 s.
9. Цимбрило С. М. Полікультурне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Дрогобич, 2011. 306 с.
10. Шульга Н. В. Міжкультурні комунікації як спосіб подолання етнічного конфлікту. *Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали IV Міжн. наук-практ. конф. молодих уч. і студ. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ. 2011. С. 243–245.
11. Яківчук Г. Актуалізація полікультурного виховання школярів засобами українських традицій та фольклору. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 3. С. 147–151.
12. Яців Я. М. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час на західноукраїнських землях (1919–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 2005. 20 с.
13. International Dictionary of Education / G. Terry Page & J. B. Thomas, London : Kogan Page ; New York : Nichols Pub. Co 1977, 381 p.
14. International Encyclopedia of Education. Oxford, England ; New York : Pergamon ; New York : Elsevier Science 1994, Vol. 7.

REFERENCES

1. Ahadullin R. R. (2004) Polikulturna osvita: metodoloho-teoretychnyi aspekt. [Multicultural education: methodological and theoretical aspect] *Pedahohika i psykhohihiia - Pedagogy and psychology*, 3(44). 18–29. [in Ukrainian].
2. Veretenko T. H. (2012) Polikulturna osvita – aktualna problema vyshchoi shkoly [Multicultural education is an urgent problem of higher education]. V. 233–236. [in Ukrainian].
3. Hazniuk L. M. (2011) Estetyka [Aesthetics]. Kyiv : Kondor [in Ukrainian].
4. Entsyklopediia osvity (2008) [Encyclopedia of education] / hol. red. V. H. Kremen. [in Ukrainian].
5. Kendzor P. I. (2016) Osnovni zasady orhanizatsii polikulturnoho vykhovannia v pedahohichnii systemi shkoly. [The main principles of the organization of multicultural education in the pedagogical system of the school] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 1. 213–221. [in Ukrainian].
6. Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk zarubizhnykh pedahohichnykh terminiv (1995) [A short encyclopedic dictionary of foreign pedagogical terms] / red. I. H. Taranenko, B. F. Melnychenko. [in Ukrainian].
7. Poiasok T. B. (2011) Polikulturnist u vyshchii ekonomichnii osviti. [Multiculturalism in higher economic education]. *Problemy polikulturnosti u neperervnii profesiinii osviti: nauk. vydannia - Problems of multiculturalism in continuous professional education: science. edition* / za red. K.V. Balabanova, S.O. Sysoievoi, I.V. Sokolovoi. [in Ukrainian].
8. Sokolova I. V. (2012) Sotsiokulturna identychnist i polikulturna osvita: pedahohichnyii dyskurs. [Sociocultural identity and multicultural education: pedagogical discourse] *Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych* [in Ukrainian]. / red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. [in Ukrainian].
9. Tsymbrylo S. M. (2011) Polikulturene vykhovannia studentiv v umovakh osvitno-vykhovnoho seredovyshcha vyshchoho tekhnichnoho navchalnoho zakladu [Multicultural education of students in the educational and educational environment of a higher technical educational institution] *Candidate's thesis* [in Ukrainian].
10. Shulha N. V. (2011) Mizhkulturni komunikatsii yak sposib podolannia etnichnoho konfliktu. [Intercultural communications as a way to overcome ethnic conflict] *Innovatsiini protsesy ekonomichnoho ta sotsialno-kulturnoho rozvytku: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid* : materialy IV Mizhn. nauk-prakt. konf. molodykh uch. i stud - Innovative processes of economic and socio-cultural development: domestic and foreign experience. [in Ukrainian].

11. Iakivchuk H. (2014) Aktualizatsiia polikulturnoho vykhovannia shkoliariv zasobamy ukrainskykh tradytsii ta folkloru. [Actualization of multicultural education of schoolchildren by means of Ukrainian traditions and folklore] *Nova pedahohichna dumka – A new pedagogical thought*, 3. 147–151. [in Ukrainian].
12. Iatsiv Ya. M. (2005) Natsionalno-patriotychne vykhovannia uchnivskoi molodi u pozaurochnyi chas na zakhidnoukrainskykh zemliakh (1919–1939 rr.) [National-patriotic education of student youth in extracurricular time in Western Ukrainian lands (1919–1939)] *Candidate's thesis* [in Ukrainian].
13. *International Dictionary of Education* / G. Terry Page & J. B. Thomas, London : Kogan Page ; New York : Nichols Pub. Co. 1977, 381 p.
14. *International Encyclopedia of Education*. Oxford, England ; New York : Pergamon ; New York : Elsevier Science 1994, Vol. 7.